

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

כי תצא למלחמה על אויבך

הלכה

נקי יחיה לביתו שנה אחת

פרשת כי תצא תש"פ

שנה כ"ב - קובץ ל"ז [תשל"ח]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת כי תצא

נקי יהיה לביתו שנה אחת

"כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את אשתו אשר לקח" (כ"ד ה').

"לכל דבר - שהוא צורך הצבא, לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים, ש אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן, כגון בנה בית ולא חנכו או ארס אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים" (רש"י שם).

ומבואר בדברי רש"י שאין הציווי בזה אלא שלא משעבדים מי שנשא אשה שנה ראשונה לעבודת הצבא אף לא לספק מזון ומים ולא לתקן דרכים, אבל אין עליו כל חובה או מצוה שלא לפרוש מביתו לצרכים אחרים, והרמב"ן בפירושו עה"ת הביא את פירוש רש"י וכתב "והוא פירוש נכון".

ויש לעיין בזה בשיטת הרמב"ם דהנה בהל' מלכים (פ"ז הי"א) כתב:

"כל השנה אין מספק מים ומזון, ולא מתקן דרך, ולא שומר בחומה, ולא נותן לפסי העיר, ולא יעבור עליו שום דבר בעולם, שנאמר לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר לעבור בשני לאוין, לא לצרכי העיר ולא לצרכי הגדוד".

ולכאורה משמע מדבריו כשיטת רש"י והרמב"ן, שהרי בפרק זה (הלכה ט' - י') כתב שיש מי שחוזרים מעורכי המלחמה, אך מ"מ מספקין מים ומזון לאנשי הצבא ומתקנים את הדרכים, אך יש מהם שאין יוצאים לעורכי המלחמה כל עיקר, ושוב כתב (הלכה י"א) דמי שנשא אשה פטור מכל הנ"ל. הרי לן להדיא דכוונת הדברים שאין מוציאים אותם מביתם לא להיות מעורכי המלחמה ממש ואף לא לתקן את דרכים ולשמור על החומה, וזה כוונתו שאינו יוצא לא לצרכי העיר ולא לצורכי הגדוד.

אך לכאורה סתר דבריו בספר המצוות, שם כתב (מ"ע רי"ד):

נקי יהיה לביתו שנה אחת

"והמצוה הרי"ד היא שצונו להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה, שלא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו [ל"ת שיא], אבל ישמח עמה עד מלוא שנה מיום בואו אליה. והוא אמרו יתעלה (תצא כד) נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק שמיני מסוטה (מג א, מד א)".

הרי לן דהאיש מצווה לשהות עם אשתו עד מלוא שנה, ו"לא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו"

והרמב"ם חזר על משנתו גם במצוות לא תעשה (שי"א):

"והמצוה השי"א היא שהזהירנו מהוציא החתן מביתו שנה אחת כולה לטורח מן הטרחים לא לצבא ולא לזולתו אבל נסלק ממנו כל טורח וכל משא שיהיה חייב בהם לעזוב ביתו כל השנה. והוא אמרו יתעלה (תצא כד) ולא יעבור עליו לכל דבר. ולשון גמר סוטה (מד א) לא יצא בצבא יכול בצבא הוא בלא יצא אבל יתקן כלי זיין ויספק מים ומזון תלמוד לומר לא יעבור עליו לכל דבר עליו הוא דאין אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים וכי מאחר דנפקא לי מלא יעבור עליו לכל דבר לא יצא בצבא למה לי לעבור עליו בשני לאוין. וכבר בארנו בשרש התשיעי שלא כל מה שיתחייבו עליו שני לאוין יהיה שתי מצות. ודע כי החתן עצמו גם כן מוזהר מלצאת מביתו, כלומר ללכת בסחורה, כל שנתו".

הרי שאסור להוציא את החתן מביתו לטורח מן הטרחים, ולא דוקא לעבודת הצבא או לצרכי העיר בשעת מלחמה, ויתירה מזו כתב דאף לסחורה אסור לו לצאת.

וגם בספר החינוך יש לעיין מה שיש לעיין בדברי הרמב"ם.

וז"ל ספר החינוך (מצוה תקפ"א):

"שלא להוציא חתן מביתו כל שנה ראשונה. שנמנע החתן מלצאת מביתו כל השנה, כלומר ללכת במסעות רחוקים, ונמנע גם כן שר הצבא מלהוציאו בעל כרחו, כלומר להוציאו ללכת למלחמה או לעשות מהמלאכות הצריכות בשביל המלחמה כגון לספק מים ומזון לאחיו או לתקן עניני העיר לשמרה מהאויב".

נקי יהיה לביתו שנה אחת

וז"ל (מצוה תקפ"ב):

"מצוה שישמח חתן עם אשתו שנה ראשונה. שנצטוינו שישמח החתן עם אשתו שנה אחת, כלומר, שלא יסע חוץ לעיר לצאת למלחמה ולא לענינים אחרים לשבת זולתה ימים רבים, אלא ישב עמה שנה שלמה מיום הנישואין, ועל זה נאמר [דברים כ"ד, ה'], נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח".

ומדבריו אלה משמע דאין האיסור אלא להוציאו לצרכי הצבא והעיר בשעת מלחמה וכשיטת הרמב"ם בהל' מלכים.

אך שוב כתב (סוף מצוה תקפ"ב):

"ונוהגת מצוה זו בזמן הבית לענין שאין בני העיר מכריחין אותו למלחמה כי אז היינו נלחמים לפעמים. ולענין שראוי לכל אדם לשמחה ולישב עמה שנה אחת, נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ופרש ממנה תוך שנה לעמוד זולתה ימים רבים ואפילו במחילתה ביטל עשה זה. ומכל מקום הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם רעיו על דעת שישוב לימים מועטים בשמחה, מן הדומה שאין בזה ביטול המצוה, ויש אומרים שבמחילתה מותר".

הרי לן דאף בזמן הזה לענין שאסור לפרוש מאשתו ולצאת לדרך אלא לימים מועטים, וכדברי הרמב"ם בל"ת שי"א.

והמנחת חינוך תמה על ספר החינוך מנ"ל לחדש דיש איסור אף בחתן המרחיק מביתו לצרכיו, ולא מציינו בגמרא וברמב"ם איסור אלא בצרכי המלחמה.

אך לא ראה המנ"ח את דברי הרמב"ם בסהמ"צ שמבואר מדבריו כדברי החינוך שהאיסור הוא שלא יתרחק החתן מביתו, ויתירא מזו כתב להדיא שאסור לו אף לצאת לסחורה, וידוע הוא שהמנ"ח לא היה בקי בספר המצוות להרמב"ם, ואפשר שלא היה תח"י.

נקי יהיה לביתו שנה אחת

ב

והנה בלישנא דקרא בפרשתנו מצינו בזה שני לאוין "לא יצא בצבא, ולא יעבור עליו לכל דבר". ובמס' סוטה (מ"ד ע"א) אמרו לעבור עליו בשני לאוין. אך מדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' מלכים הי"א) למדנו דשני לאוין אלה באים ללמד שתי הלכות.

ובדברי הגמ' שם וברמב"ם מבואר דמלא יצא בצבא למדנו שאינו יוצא להלחם באויב, ומלא יעבור עליו לכל דבר למדנו שגם אינו יוצא לתקן דרכים ולספק מים ומזון.

הרי שבלאו דלא יעבור בא להוסיף על הלאו דלא יצא בצבא.

והנה אף שהרמב"ם כתב דמשני לאוים למדנו שתי הלכות, והלאו ד"לא יעבור עליו לכל דבר" בא להוסיף דלא רק לעבודת הצבא אסור להוציא מביתו אלא ה"ה לכל צורך אחר, מ"מ במנינו לא מנה הרמב"ם בזה אלא מצוה אחת. וזה לשיטתו בשורש תשיעי בסהמ"צ דבכל מקום שאמרו לעבור עליו בשני לאוין, אין זו אלא מצוה אחת.

אך הרמב"ן (שורש ט') חולק על הרמב"ם וס"ל דכיון שהמוציא החתן למלאכה מן המלאכות עובר בלאו דלא יעבור עליו וכו', אכן ראוי למנותן את שני הלאוין כשתי מצוות שונות.

והרמב"ן כתב דבאמת מודה גם הרמב"ם דכאשר הלאו השני בא להוסיף על הראשון ראוי למנותן כשתי מצוות, אלא שכאן טעה לחשוב שכונתם שהלא נכפל לעבור על כל הוצאה בשני לאוין, ואין הדבר כן.

וכמה רחוק לומר שהרמב"ם בשורש ט' סתר דבריו בסהמ"צ גופה ואף את דבריו שבמשנה תורה.

ובמגילת אסתר (ל"ת שי"א) כתב ליישב שיטת הרמב"ם דכל מה שאסור לחתן לצאת מביתו לעסוק בצרכי הציבור אינו אלא בשעת מלחמה, כדי לחזק את הצבא ואת העם לעמוד בפגעי המלחמה, ומשו"כ באמת עובר בשני הלאוין בכל ענין, והביא שכך כתב הסמ"ג (מצות ל"ת ר"ל), עי"ש.

ותמה אני על המגילת ספר הלא להדיא כתב הרמב"ם (שם מל"ת שי"א): "ודע כי החתן עצמו גם כן מוזהר מלצאת מביתו, כלומר ללכת בסחורה, כל שנתו".

נקי יהיה לביתו שנה אחת

הרי לן שאיסור זה כולל אף לצאת לסחורה ולא רק להתעסק בצרכי המלחמה הישירים והעקיפים. ואילו היה ספר זה נסוב על הרמב"ם במשנה תורה ניהא, אך ספר זה מפרש את דברי הרמב"ם בספר המצוות, ובספר זה נקט הרמב"ם שלא כדרך זו.

וע"כ צ"ל בכונת הרמב"ם דכל כה"ג אכן יש למנות את שני הלאוין כמצוה אחת, אלא שאכתי צ"ע ליישב קושיות הרמב"ן, ואכמ"ל.

והנה התשב"ץ (זוהר הרקיע למנין הלאוין ק"ז) תמה על הרמב"ן דלאחר שדחה את דברי הרמב"ם שמנה בזה מצוה אחת למה לא הוסיף לאו זה למנינו בסוף מנין הל"ת.

ונלענ"ד דבאמת עיקר דעת הרמב"ן דאין איסור כלל אלא בשעת מלחמה וכמו שיטת רש"י על התורה שהרמב"ן הביא ושיבח, וממילא פשוט דהוי מצוה אחת, אלא שתמה לשיטת הרמב"ם שנקט דיש שעובר על הלאו דלא יעבור, ואינו עובר אלא על לא יצא לצבא. ונמצא שדרכו של המגילת ספר נכונה לשיטת הרמב"ן אבל לא לשיטת הרמב"ם, ודוק בזה.

ג

והנה לכאורה יש לתמוה למה הטור והשו"ע השמיטו הלכה זו. ומצינו בזה כמה דרכים בדברי רבותינו האחרונים:

א. הנצי"ב בהעמק דבר כתב (במקור הדברים פרשת כי תצא) שאין החתן מצווה כלל לשמח את אשתו אלא בשבעת ימי המשתה ולא מצינו שיהא מצווה לשמחה כל השנה כולה, ואין המצוה בזה, בין מצות העשה ובין מצות הל"ת אלא על המלך, שאסור לגייסו ולהוציאו מביתו, אבל אם ירצה רשאי הוא אף להתגייס לעבודת הצבא. וכיון שכן אין מצוה זו אלא מדיני המלכות והמלחמה, ונפקד מקומם של הלכות אלה בטור ובשו"ע.

ובביאור הדברים כתב, דהתורה חשישה מכיון שזה עתה נישאו איש ואשתו, שמא ע"י ריחוק מקום יסיח דעתו מאהבתה וינתק החבל, ולפיכך אסרה תורה להוציאו מביתו, אבל אם סומך הוא על אהבתו אותה ורוצה לצאת, רשאי, עי"ש.

נקי יהיה לביתו שנה אחת

וכדברי הנצי"ב בהעמק דבר כתב הגרי"פ פרלא בדעת הרס"ג שהשמיט מצוה זו מן המניין (וגם הסמ"ק השמיטה) דס"ל דאין זו מצוה כלל, אלא שאין זכות להוציא את החתן מביתו ולגייסו לעבודת הצבא, עיין בדבריו, אך באמת עדיין צ"ע. דאף שיש בדרך זו ליישב למה הטור והשו"ע לא הביאו הלכה זו, משום שאין הם עוסקים בדיני המלכות, אך אין בזה ליישב למה מוני המצוות לא הביאו מצוה זו דמ"מ מצוה היא על המלכות בעשה ול"ת, וצ"ע.

וגם בערוך השלחן (אהע"ז סימן ס"ד ס"ד) נקט עיקר דאין מצוה זו על החתן אלא על מערכות הצבא, ומשו"כ לא הביאו הפוסקים את דברי היראים שהחתן מצווה לשמח את אשתו ממש, וכתב "ויש מי שרוצה לומר דבשנה ראשונה אין לו לצאת בסחורה למדינה אחרת ואין עיקר לדברים הללו". ותימה שכך כותב על מש"כ אדוננו הרמב"ם.

אך יתבאר לקמן מדברי הרדב"ז וסייעתו דבאמת אין זו דעת הרמב"ם, ודוק בכ"ז.

אך לכאורה דבריהם תמוהים מדברי הרמב"ם המפורשים בספר המצוות (ל"ת שם) דגם החתן אסור לו לצאת אף לסחורה, הרי לן מפורש ברמב"ם שלא כדבריהם.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן רל"ח) נשאל אם מותר לחתן לצאת לסחורה תוך שנה ראשונה. וכתב דפשיטא דאם זה לצורך פרנסה ולתועלת דודאי מותר לו לצאת, דכי ימות ברעב, וכי ישמח את אשתו ברעב ובצמא. אלא פשוט דאין האיסור אלא בצרכי המלחמה. וכך דקדק מלשון הרמב"ם בהלכות מלכים. ושוב כתב שדברי הרמב"ם במצוה שי"א הטעו רבים לחשוב שיש בזה איסור, אך באמת דברים אלה טעות המעתיק מלשון לע"ז, והביא את לשונו המקורי של הרמב"ם בלשון ערבי וכתב שהעתיקה מדוייקת היא שגם החתן אסור לו לצאת לדרך, והמעתיק הוסיף בטעות שאסור לו לצאת לסחורה.

ותמצית שיטת הרדב"ז דמותר לחתן לצאת לצורך רוחת ביתו ולתועלתו, אלא שלצרכי מלחמה או צרכי העיר, לא רק שאסור להוציא אלא אף עליו חל איסור לצאת.

הרי דמחד גיסא מבואר בדבריו כדברי הנצי"ב, שמותר לחתן לצאת לצרכיו, אך מאידך מבואר להדיא כפשטות דברי הרמב"ם שאיסור זה אף על החתן בעצמו הוא ואסור לו לצאת לעבודת הצבא או אף לעסוק בשמירת החומה.

נקי יהיה לביתו שנה אחת

והנה אף שלא מצינו הלכה זו בשו"ע, בחכמת אדם (כלל קכ"ט סי"ט) כתב:

"הנושא אשה צריך לעמוד בעירו שנה תמימה לשמוח עמה שנאמר (דברים כ"ד, ה') לא יצא בצבא נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו (לקוטי פרדס וחינוך מצוה תקפ"ב וכתב מחלוקת אם מהני מחילתה בזה) ומכל מקום נראה לי דהאשה יכולה למחולי".

ובבית אדם (שער בית הנשים סימן י"ט אות ל"ז) חולק על הרדב"ז, וכתב דכיון שמוכח מלשון הרמב"ם והחינוך "שלא יסע חוץ לעיר לצאת למלחמה ולא לענינים אחרים", מהי"ת להתיר לצורך סחורה, ומה שתמה וכי ימות ברעב, תירץ בבינ"א דאם האשה מוחלת אין איסור, עי"ש.

ומסקנת הב"א דהיוצא לסחורה אינו עובר בלאו אך מ"מ מבטל מצות עשה דנקי יהיה לביתו. ואף שדבריו מתיישבים על הלב בסברא יש להעיר, דהלא עיקר שיטתו השתית על דברי הרמב"ם, והלא הרמב"ם כתב דאיסור לצאת לסחורה דוקא בל"ת שי"א ולא במ"ע רי"ד, היפך דברי הבינ"א, וצ"ע.

והחיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן צ"ג אות ה') הביא משו"ת דבר משה (אהע"ז סימן כ"ח) שהביא את דברי הרמב"ם בסהמ"צ לאסור לחתן לצאת לסחורה, אבל אין זה אלא משום שעדיין לא יצא לאור שו"ת הרדב"ז, והחיד"א נקט עיקר כשיטת הרדב"ז.

ובשו"ת רב פעלים (אהע"ז ח"ג סימן ט') נשאל אף הוא אם מותר לצאת לסחורה תוך שנה ראשונה, והביא את דברי הרדב"ז והחיד"א, ובמסקנת דבריו כתב דבהסכמת אשתו בשעת הדחק, כשאין פרנסתו מצויה במקומו יש להקל, עי"ש.

והנראה עיקר לענ"ד בהשמטת הטור והשו"ע דס"ל כשיטת רש"י והרמב"ן ופשטות שיטת הרמב"ם בהל' מלכים, דאין מצוה זו אלא מדיני המלכות, שאין רשות להוציא חתן מביתו לשלחו לעבודת הצבא או לשאר עבודות לצרכי העם, ואין מצוה זו נוהגת בזמן שאין מלך בשיראל, ואיש כל הישר בעיניו יעשה.

נקי יהיה לביתו שנה אחת

ד

ותמצית שיטות הראשונים בזה:

א. לדעת רש"י והרמב"ן, אין מצוה זו נוהגת אלא בשעת מלחמה, דאין מוציאין חתן מביתו בשנה ראשונה, לא ללחום בצבא ולא לספק מזון ומים ושאר צרכי העם בשעת מלחמה. וכך משמע מדברי הרמב"ם בהל' מלכים.

ב. מדברי הרמב"ם בסהמ"צ נראה יותר דאין מצוה זו בשעת מלחמה בלבד אלא בכל עת, וכמ"ש (מ"ע רי"ד) להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה, שלא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא, ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו.

וכך משמע מדבריו בל"ת שי"א "שהזהירנו מהוציא החתן מביתו שנה אחת כולה לטורח מן הטרחים לא לצבא ולא לזולתו". אך אפשר שכוונתו לטורח ועבודה הקשורה לעמידה איתנה בשעת מלחמה, ועדיין צ"ע דמפשטות לשונו משמע שאין זה דוקא בשעת מלחמה.

ולגבי השאלה אם מותר לצאת לסחורה, לדעת הרדב"ז והחיד"א מותר, אך החכמת אדם דחה את דברי הרדב"ז מדברי החינוך ולקוטי הפרדס, ולשיטתו אסור לחתן אף לצאת לצורך סחורה או לשאר צרכים אישיים וכפי שכתב הרמב"ם בסהמ"צ כמבואר. אך דעת הרדב"ז מכריעה כנגד דעת החכמ"א בשיטת הרמב"ם ובפרט כאשר הרדב"ז שידע לשון ערבית כותב שיש טעות מעתיק בזה.

ג. שיטת ספר החינוך מודגשת שאין האיסור אלא להוציא למסעות רחוקים (כלשונו במצוה תקפ"א) ולשבת זולת אשתו ימים רבים (כלשונו במצוה תקפ"ב). אך ברור מדבריו דאין האיסור דוקא בשעת מלחמה אלא בכל עת ובכל שעה.

ולהדיא כתב (בסוף מצוה תקפ"ב):

"ונוהגת מצוה זו בזמן הבית לענין שאין בני העיר מכריחין אותו למלחמה כי אז היינו נלחמים לפעמים. ולענין שראוי לכל אדם לשמחה ולישב עמה שנה אחת, נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ופרש ממנה תוך שנה לעמוד זולתה ימים רבים ואפילו במחילתה ביטל עשה זה. ומכל מקום הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם

נקי יהיה לביתו שנה אחת

רעיו על דעת שישוב לימים מועטים בשמחה, מן הדומה שאין בזה ביטול המצוה, ויש אומרים שבמחילתה מותר".

הרי מפורש דמלבד המצוה המוטלת על המלכות שלא להוציא, אף אסור לעזוב את אשתו לימים רבים, ואין בזה כל היתר אלא לזמן מועט, וכתב שנחלקו אם מהני בזה מחילת האשה, אך לא ציין מי הם שנחלקו בכך ואנחנו לא נדע.

ואף שספר החינוך בדרך כלל הולך בדרך כלל בעקבות הרמב"ם, ומדבריו משמע שאסור לחתן לצאת אף לצרכי עצמו, אין להוכיח מספר החינוך לשיטת הרמב"ם.

ה

במהות מצות השמחה

והנה יש לעיין במצות העשה ד"נקי יהיה לביתו ושמח את אשתו שנה אחת", האם יש אכן מצוה על החתן לשמח את אשתו כל השנה הראשונה לנישואיהם. ובהעמק דבר תמה דלא מצינו שיהא מצוה לשמחה אלא בשבעת ימי המשתה, ולפיכך כתב לפרש דאין זו מצוה עשה כלל, כנ"ל.

אך באמת יש לפרש מצוה זו בשתי דרכים:

א. כיון שהחתן מצווה לשמח את אשתו כל השנה לכן נאסר עליו לעזוב את ביתו, אלא עליו לעסוק במצוה ולשמח את אשתו.

ב. החתן מצווה לשבת בביתו ולא לצאת ממנו כדי שיוכל לשמח את אשתו כדרך העולם, אבל אין עליו כל מצוה לשמחה, וכל המצוה אינה אלא בשב ואל תעשה, לשבת בביתו ולא לצאת ממנו. והוי כעין איסור עשה בשב ואל תעשה, ולא מצוה עשה בקום ועשה.

ונראה שנחלקו הראשונים בשתי דרכים אלה.

בספר היראים (סימן רכ"ח, דפוס ישן ק"צ) כתב:

"חייב לשמחה דכתיב נקי יהיה לביתו ושמח את אשתו בכל דברים שהוא יודע שיש לה שמחה".

נקי יהיה לביתו שנה אחת

הרי לן להדיא שהמצוה היא שהחתן ישמח את אשתו בכל דרך ובכל דבר שהיא שמחה בו, אך לא מצינו בשאר הראשונים שכתבו במה עליו לשמחה, ושמחה זו מה היא עושה.

ומלשון הרמב"ם וחינוך משמע טפי שאינו מצווה לשמחה בפועל אלא שהוא מצווה לישב בביתו כדי שישמח עמה כדרך העולם.

דז"ל הרמב"ם (מ"ע רי"ד):

"שצונו להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה, שלא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו [ל"ת שיא], אבל ישמח עמה עד מלוא שנה וכו'".

ומתחילת דבריו נראה דכל עצם המצוה אינה אלא שיתייחד עם אשתו ולא יסע מביתו, ומש"כ מסתבר דאף מש"כ בסוף דבריו "אבל ישמח עמה" אינו עצם המצוה אלא סיבת המצוה, שעליו לישב בביתו כדי לשמח את אשתו.

וכך נראה אף בלשון החינוך (מצוה תקפ"ב):

"שנצטוינו שישמח החתן עם אשתו שנה אחת, כלומר, שלא יסע חוץ לעיר... אלא ישב עמה שנה שלמה מיום הנישואין".

הרי שפירש את עצם המצוה כלומר שלא יסע... אלא ישב עמה. ולפי"ז נראה דמש"כ בכותרת "שישמח חתן עם אשתו שנה ראשונה" אין כונתו שאכן מצוה עליו לשמחה כמו שמצינו בשמחת יו"ט, אלא שישב בביתו כדי לשמחה.

ודוק בדקות הדברים.

ובספר חרדים (פרק כ' אות ח') כתב עפ"י הסמ"ק (סימן רפ"ה) דישמח את אשתו היינו במצות עונה, דמלבד הלאו "ועונתה לא יגרע" יש בה גם מצות עשה. וצ"ל בשיטתו דבפסוק זה יש שני ענינים ושתי מצוות. "נקי יהיה לביתו שנה אחת" היא המצוה שהחתן לא יצא מביתו כל שנה ראשונה, וכמבואר להדיא בסוטה (מ"ג – מ"ד) וכפשטיה דקרא וכדברי הרמב"ם. ומה דכתיב "ושמח את אשתו" מילתא אחריתי היא, למצות עונה בכל עת ובכל שעה, ולא דוקא שנה ראשונה.

נקי יהיה לביתו שנה אחת

ו

ופירוש מחודש מאוד בכונת הרמב"ם כתב החת"ם (שו"ת אהע"ז ח"ב סימן קנ"ה) דבאמת אסור לחתן לצאת אף לסחורה, אבל אין בזה לא מצ"ע ולא מצות ל"ת, דאלה נאמרו רק ביוצא מביתו לצרכי המלחמה, וכדמשמע מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים, אלא שמכלל המצוה ידענו שעליו לשבת בביתו ולשמח את אשתו, ולפיכך לא יצא אף לסחורה, עי"ש.

ואף שהדברים מתיישבים מצד עצמם עפ"י מה שכתבתי בכמ"ק שיש ולמדנו את רצון התורה מתוך מצוותיה, עיין מנחת אשר (דברים סימן פ'), מ"מ כמה קשה ליישב את הדברים בפשטות לשון הרמב"ם בסהמ"צ, דודאי משמע מדבריו דאף זה בכלל מצות התורה ממש.

ובשיטת החינוך כתב החת"ם שמעיקר הדין אסור לו לצאת לסחורה. ובאמת נראה כן ממה שכתב שהמצוה נוהגת אף בזמן הזה ומשמע מדבריו שאין זה מדיני המלכות בלבד, ולא לשירות העם בלבד, אלא אף על החתן בעצמו ולצרכי ביתו.

ובטעמא דמילתא כתב החת"ם לבאר שתי דרכים: א. ענין המצוה שהחתן לא יתן עיניו באשה אחרת, כיון שעדיין אין אהבת אשתו תקועה בלבו. ב. כיון שעסוק הוא בשמחת אשתו לא יתעסק כראוי בצרכי המלחמה, וכך גם במי שבנה בית חדש ומי שנטע כרם חדשה.

ולפי הטעם שלא יתן עיניו באשה אחרת אסור לו לצאת גם לסחורה, אבל אם הטעם כדי שלא יתרשל בצרכי המלחמה מותר לו לצאת לסחורה.

אך לגופן של דברים כתב דלא דרשינן טעמא דקרא ומנ"ל לחדש איסור לצאת לסחורה, עי"ש.

ז

ולגבי השאלה אם מהני בזה מחילת האשה, בספר החינוך (תקפ"ב) נקט עיקר דלא מהני מחילה, אלא שהביא י"א דמהני מחילת האשה. ובבינת אדם כתב בפשיטות דמהני מחילתה.

נקי יהיה לביתו שנה אחת

ונראה לכאורה דתלוי במהות המצוה. האם ענינה שישמח החתן את אשתו, וכמפורש בספר היראים שם, וא"כ יכולה היא למחול על שמחתה, או שהמצוה שישמח החתן עם הכלה, ולפי"ז אפשר דלא מהני מחילה דאין כאן חיוב האיש כלפי אשתו, אלא ציווי התורה שישמחו יחדיו, (וק"ו דלא מהני מחילה לפמש"כ החת"ס דענין המצוה שלא יתן עיניו באשה אחרת, דבודאי מסתבר דלא מהני מחילה).

ולפי"ז הולך ספר החינוך לשיטתו שהגדיר "שישמח חתן עם אשתו שנה ראשונה". הרי שרצון התורה ששניהם ישמחו ביחד ואין כאן חיוב של החתן כלפי אשתו שבידה למחול, ולפיכך נקט עיקר דלא מהני בזה מחילה.

וביסוד הדברים נראה שנחלקו בזה שני התרגומים אונקלוס ויונתן בן עוזיאל. דהנה בתרגום אונקלוס כתוב "ויחדי ית אתתיה דנסיב", דהיינו שישמח את אשתו. וכ"כ רש"י שם: "ישמח את אשתו, ותרגומו ויחדי ית אתתיה, והמתרגם ויחדי עם אתתיה, טועה הוא". אך תרגום זה שדחה רש"י הלא הוא תרגום יונתן בן עוזיאל שכתב "ויחדי עם אנתתיה דנסיב". ומחלוקת זו אם מהני מחילה מתלא תלי באשלי רברבי בשני התרגומים, ודוק בכ"ז.

ח

והנה כ"ק מו"ר כתב בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סימן רע"ד בשולי הגליון) טעם נוסף למה לא מצינו הלכה זו בשו"ע, דכיון דאיתא באבן העזר (סימן ס"ב סי"ג) דמעיקר הדין מברכים שהשמחה במעונו כל י"ב חודש, אך "האידנא ערבה כל שמחה, ואין אומרים שהשמחה במעונו, אלא בשבעת ימי המשתה", כמו כן אין מצוה זו נוהגת בזמן הזה, כיון שערבה כל שמחה, עי"ש.

ולכאורה יש לתמוה מה עניין מצות עשה אצל ברכה, דלגבי הברכה יש סברא גדולה דכיון שערבה כל שמחה אין לברך שהשמחה במעונו, דהלא אין כאן ברכת חובה אלא נוסח הזימון בלבד, אך מהי"ת לבטל מצות עשה.

אך נראה ליתן טעם ותבלין לדברי אדמו"ר זצוק"ל, דהלא מדברי הראשונים למדנו דכל הלכה זו דמברכין שהשמחה במעונו כל יב"ח אינה אלא משום דכתיב ושמח את אשתו שנה אחת. כך כתב הריטב"א (כתובות ח' ע"א):

נקי יהיה לביתו שנה אחת

"עד תריסר ירחי שתא. פי' שעד כאן נמשכת שמחת החתן דכתיב נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח".

וכך כתב הרא"ש (כתובות פ"א סוס"י י"ג):

"עד תריסר ירחי שתא. וסימן לדבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח". וכ"ה באבודרהם ובעיטור (הלכות ברכת חתנים), עי"ש.

ומסתבר לפי"ז דכיון שערבה כל שמחה, ושוב א"א לשמח כל השנה אין מברכים כל י"ב חודש.

והדברים מתיישבים ביותר לפי המבואר לעיל, דאין עיקר המצוה לשמח את אשתו, אלא נקי יהיה לביתו כדי שיוכל לשמחה. ודוק בכ"ז.

והנראה עיקר בדעת הרמב"ם ליישב את מה שנראה כתימה בדבריו שבספר המצוות נראה שאין מצוה זו מדיני המלכות והצבא בלבד, אלא אף מצוה על החתן שלא יצא מביתו. אך במשנה תורה משמע שאין החתן יוצא לצבא לא למלחמה ולא לספק מזון ומים, אבל לא כתב שמצוה זו אף על החתן שלא יצא מביתו, ועוד שלא כתב הלכה זו אלא בהלכות מלכים, הרי שזה ממצוות המלכות.

דבאמת עיקר דעת הרמב"ם כמבואר ברש"י ורמב"ן עה"ת שעיקר מצוה זו על המלך, ומהלכות המלכות והמלחמה. אלא שבספר המצוות דרכו לבאר ולפרש את תרי"ג מצוות התורה לפי פשטותן ולא לפי עיקר ההלכה וכבר כתבתי כע"ז בכמ"ק, לגבי מה שנראה כסתירה בין דברי הרמב"ם במשנה תורה למש"כ בספר המצוות.

והרמב"ם בהקדמה לספר המצוות ביאר כונתו ומגמתו בספר המצוות לבאר תרי"ג מצוות להוציא ממה שכתבו הפייטנים ומשוררים שטעו והטעו במנין המצוות, עי"ש.

ודוק בכ"ז.

ב

שינה בסוכה בשנה ראשונה

כבוד האברך היקר...

במה ששאל אם לישון בסוכה היות ונשא את אשת נעוריו רק לפני כשלש חדשים ושמע שמרן כ"ק האדמו"ר מצאנו זצ"ל בעל הדברי יציב הורה למעשה דבשנה ראשונה אין לישון בסוכה.

הנה בשו"ת דברי יציב למו"ר זצוק"ל או"ח ח"ב סימן רע"ד חידש דחתן בשנה ראשונה פטור מן הסוכה כיון שחייב לשמח את אשתו ובכלל מצות השמחה גם עונה כמו שהביא מבעל הטורים על התורה.

ולענ"ד כתלמיד קטן הדין לפני רבותיו בקרקע קשה לומר כן דא"כ למה אין הלכה זו מוזכרת באף אחד מן הפוסקים לדורותיהם שעסקו בענין זה דהלא הרמ"א (סימן תרל"ט ס"ב) והט"ז (שם בס"ק ט') והמג"א (ס"ק ח') והנשמ"א (כלל מ"ז אות א') עסקו כל אחד בדרכו וטעמו ונימוקו בשאלה אם כל אדם יישן בסוכה עם אשתו או לא ולא מצינו בדבריהם שיחלקו בין שנה ראשונה לשניה, וכבר כתב החזו"א בשביעית סי' ז' על שתיקת הפוסקים בהלכה שכיחה דהוי ראייה דלא ס"ל וכתב "זו אצלי ההכרעה היתירה מכל הראיות" וכן בני"ד.

ועוד דחז"ל אמרו בסוכה כ"ה דחתן ושושביניו פטורים מן הסוכה כל ז' ימי המשתה הרי דכל שנה ראשונה חייב, אמנם יש לדחות דכל ז' פטורין לגמרי מסוכה משא"כ בשנה ראשונה דאינו פטור אלא משינה, וז"פ.

וגם מסברא קשה דאטו מקיים כל לילה מצות עונה ולמה יפטר כשאינו משמחה בביאה ולמה יפטר בימי נדתה ובז"נ, וכל דברי מו"ר מושתתים על פי הטור והש"ך עה"ת, שאינם אלא דברי רמז. אך סתימת כל הפוסקים שלא העלו על לבם כלל לחלק בין שנה ראשונה לכל הימים.

ובכל עיקר מצות השמחה בשנה ראשונה הארכתני במק"א, וביארתי דלדעת רש"י והרמב"ן עה"ת (דברים כ"ד ה') אין מצוה רובצת על החתן כלל, אלא על מלכי ישראל וראשי הצבא שאין להוציא חתן מביתו בשנה ראשונה. וכך משמע מדברי הרמב"ם

נקי יהיה לביתו שנה אחת

(הל' מלכים פ"ז הי"א). ואף לפי מה דמשמע בספר המצוות להרמב"ם (מ"ע רי"ד ול"ת שי"א) דאף החתן נצטווה להיות נקי לביתו שנה ראשונה, אין זה אלא שלא יסע חוץ לעיר (כלשון הרמב"ם מצ"ע רי"ד), וכעין זה בספר החינוך (תקפ"א) "שנמנע החתן מלצאת מביתו כל השנה, כלומר ללכת במסעות רחוקים", או כמ"ש (תקפ"ב) "שלא יסע חוץ לעיר לצאת למלחמה ולא לענינים אחרים לשבת זולתה ימים רבים".

אך אין כל צד לומר שאסור לו לצאת מביתו לכמה ימים, ובפרט שהוא ישן בסוכה הצמוד לביתו וכל היום הוא מבלה עם אשתו.

ומשו"כ אומר אני דכל מי שאחוז בשיפולי דגלימיה של מרן זצוק"ל ודאי ינהג כהוראתו, אבל מי שאינו נמנה כלל על עדת החסידים אלא גדל בשיבות לאורם ובדרכם של גדולי ליטא, ינהג כמנהג רבותיו וכסתימת הפוסקים שלא חילקו בין שנה ראשונה לשאר הזמנים.

כי תצא למלחמה על אויבך

כי תצא למלחמה על אויבך

”כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך”
(כ"א י').

הן כבר הבאתי שבספרי הקודש פירשו פסוק זה למלחמה הגדולה שהיא מלחמת היצר, וכן איתא בזוהר חדש (בפרשה זו דף צו ע"א):

”וע"ד כי תצא למלחמה על אויבך, דא איהו יצה"ר דאנן צריכין למיפק לקבליה במלין דאורייתא ולקטרגא ליה וכדין יתמסר בידא דב"נ כמה דאתמר ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שביו. א"ר שמעון ווי על דא ווי ע"ד תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם [שם ל'] דהא יצר הטוב אשתבאי בידיה ואיהו מלך עליה. אשת יפת תאר דא היא נשמתא כד"א [שם ל"א] אשה יראת ה' היא תתהלל. דהא בכל יומא ויומא אינון סיען ומנהיגין דנשמתין ואינון סיען ומנהיגין דיצר הרע אינון בקטרוגא [דף צ"ו ע"ב] תדירא מקטרגין אלין באלין וכל שייפין דגופא בצערא בינייהו בין נשמתא ובין יצה"ר”.

והנה שתי דרכים ושתי סגנונות יש בתורת המלחמה.

יש מלחמת הַשְׂמֵד, שבו הגובר על אויבו משמידו ללא רחם וללא חמלה ואינו משאיר שריד ופליט. כך נצטוונו במלחמת עמלק ”תמחה את זכר עמלק מתחת השמים”. וכן בתולדות העמים ידעו מלחמות שבהן נהפכו ערי המדינה לתל חרבות ואדמה חרובה.

ויש מלחמה שבהן מי שידו על העליונה נוהג ברחמים ובחמלה, וברצותו לכבוש את לב ההמון לקבל עליו את עול מלכותו של הכובש ולשתף פעולה עם המשטר החדש, אינו פוגע בחפים מפשע, אלא משתדל להטיב עם העם ולמשוך את לבו לעבדו ולשרתו.

ושתי דרכים אלה יש במלחמת היצר.

דרך אחת היא להילחם מלחמת חרמה נגד היצר שבלב האדם ולשבור

כי תצא למלחמה על אויבך

את כח התאוה בצומות וסיגופים ובפרישות מעולם הזה, עד שכאילו הורג האדם את יצרו הרע.

ודרך אחרת יש לכבוש את היצר ולא להרגו, ולנצל את כל תכונת הנפש לעבודת ה' בדרך שאמרו "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך".

וכך אמרו חז"ל (ברכות נ"ד ע"א) "בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע", הרי שגם עם יצר הרע אפשר וצריך לעבוד את ה'.

ושתי דרכים אלה הם דרכי עבודת הקודש של אברהם אבינו ודוד המלך, דהנה איתא בירושלמי סוטה (פ"ה ה"ה, כ"ה ע"א):

"אברהם עשה יצר רע טוב ומה טעמא [נחמיה ט ח] ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא והפשיר עמו [נחמיה ט ח] וכרות עמו הברית. אבל דוד לא היה יכול בו והרגו בלבבו מה טעמא [תהילים קט כב] ולבי חלל בקרבי".

הרי שמעלתו של אברהם אבינו נשגבה ממעלתו של דוד מלך ישראל. אברהם הפכו לטוב ודוד לא יכול לו והרגו בלבבו.

וזו תמצית דרך החסידות של מרנא הבעש"ט לכוון ולהשתמש בכל כוחות הנפש לקדושה ולעבודה, וכך מרגלא בפומיה דהשרף רבי מנחם מנדל מקאצק, והוא היה אומר:

"השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם לעשות ממנו שמים".

וכבר מצינו פירוש זה בדברי הרמח"ל בהקדמה למאמר הויכוח שכתב:

"והיינו כי דברי השמים הם עצמם מקודשים, וסוף העולם להיות כולו מקודש, הארץ וכל אשר בה כמו השמים וכל אשר בהם, אבל ענין זה מסרו ביד האדם, וה"ס השמים שמים לה', כי השמים הוא הכינס בכל שלמותם ורק הארץ נתן לבני האדם שחם יתקנוה, והיינו כי ניתן הכח לאדם שיהיה הוא

כי תצא למלחמה על אויבך

ממשיך כח השכינה ואורה למטה ע"י לקחו את כל דברי העולם לשימוש, שע"ז מתקנים גם הם, וכח הקדושה שהמשיך מתפשט גם עליה".

אין הקב"ה מצפה שנתנתק מן הארץ, קשורים אנו בו בחבל טבורנו, אלא רצון ה' שנקדש את הארץ ונעשה אף ממנו שמים.

והוא מה שאמר הכתוב כי תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה"א בידך ושבית שביו. הדרך לנצחון במלחמה זו לא בהשמדת האוייב אלא בשביו.

ובתולדות יעקב יוסף לתלמידו הגדול של הבעש"ט (פר' חיי שרה) כתב לפרש מש"כ רש"י במלחמת הרשות הכתוב מדבר, עיקר מלחמת היצר בעייני הרשות דהיינו אכילה, שתייה ושאר הנאות מתאוות הגוף, את הכוחות האלה מנצל יצר הרע כדי להכשל את האדם ולהורידו לשאול תחתית, אך את הכוחות הללו אפשר לנצל לעבודת הקודש וכמ"ש הרמב"ם (הל' דעות פ"ג ה"ב):

"צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה הדבר, כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר, לא יהיה בלבו לקבוץ ממון בלבד אלא יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להם מאכילה ושתייה וישיבת בית ונשיאת אשה, וכן כשיאכל וישתה ויבעול לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה א אלא המתוק לחיך ויבעול כדי ליהנות, אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד".

והוסיף עוד הרמב"ם (שם הלכה ג):

"נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבועל, מפני שמחשבתו

כי תצא למלחמה על אויבך

בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה',
ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו
וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה,
נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צוו
חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה
בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך".

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

